

Најстарије словенске азбуке

Дан словенске писмености, 24. мај 2023.

др Александра Цолић Јовановић
Одсек за српски језик и лингвистику
Филозофски факултет у Новом Саду

Глаголицица (обла)

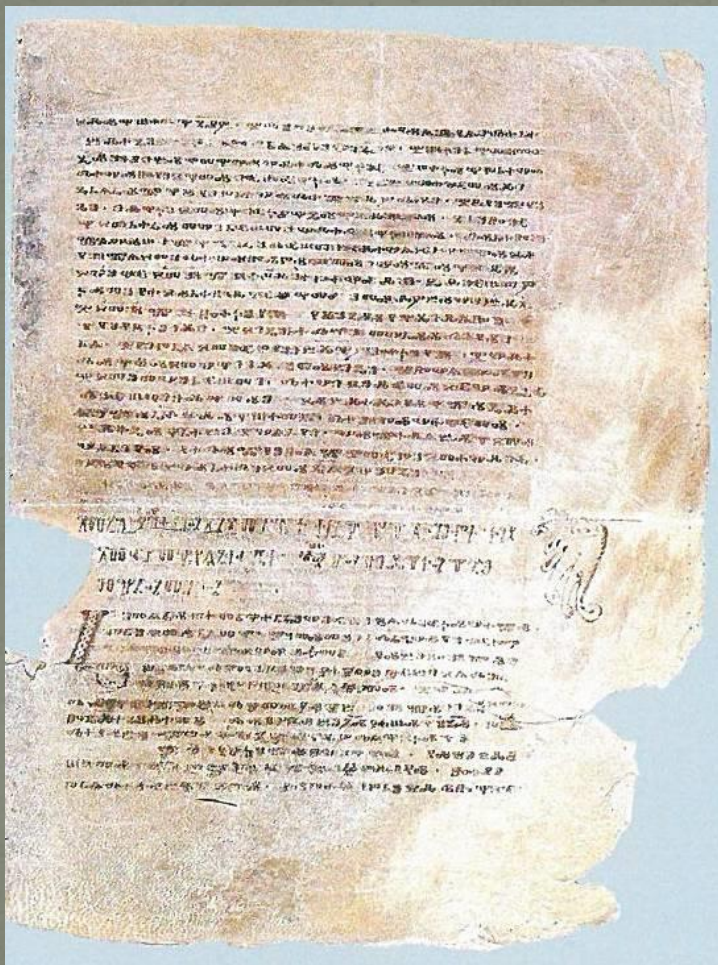
Азъ †, Боукы Ш, Вѣдѣ Ѵ, Глаголи Ѷ, Добро Ѻ,
Иѣсть Э, Живѣте Ѽ, Слово Ѽ, Земля Ѽ, ИжеиѼ, И Ѽ,
Летитъ (Гѣрвь) Ѽ, Како Ѽ, Людиѣ Ѽ, Мыслиѣ Ѽ,
Нашъ Ѽ, Онъ Ѽ, Покои Ѽ, Рьци Ѽ, Слово Ѽ, Тврѣдо Ѽ,
Оукъ Ѽ, Фрѣтъ Ѽ, Хѣръ Ѽ, Ѽтъ Ѽ, Пѣ Ѽ, Цы Ѽ,
Чръвь Ѽ, Ша Ш, Иѣръ Ѽ, Иѣры Ѽ Ѽ, Иѣтъ Ѽ, Хлѣ Ѽ,
Тѣ Ѽ, ѼѼ, ѼѼ, ѼѼ, ѼѼ.

Ђирилица

А аз	Б буки	В веде	Г глаголи	Д добро	Е јест	Ж живете	Ѕ зело
З земља	И иже	І и	Ћ ђерв	К како	Л људије	М мислите	Н наш
О он	П покој	Р рци	С слово	Т тврдо	У ук	Ф фрт	Х хер
Ω омега	Ц ци	Ч чрв	Ш ша	Щ ШТ шта	Ъ дебело јер	Ы јери	Ь танко јер
Ѣ јат	Ю ју	ЈА ја	ЈЕ је	ЈУ мало јус	ЈУ велико јус	ЈУ прејотовано мало јус	ЈУ прејотовано велико јус
		Џ кси	Ѣ пси	Ѣ тита	Ѣ ижица		

- До средине 19. века првим словенским писмом, које је сачинио Константин (Ћирило), сматрана је ћирилица.
- Преломни тренутак представља 1836. година, када је Ј. Копитар пронашао, а затим и издао *Клочев зборник*, писан старословенским језиком и глагољицом.
- Он је први указао на древност глагољице и њену везу са делатношћу Солунске браће, те на разлику између старословенске обле и хрватске угласте глагољице.

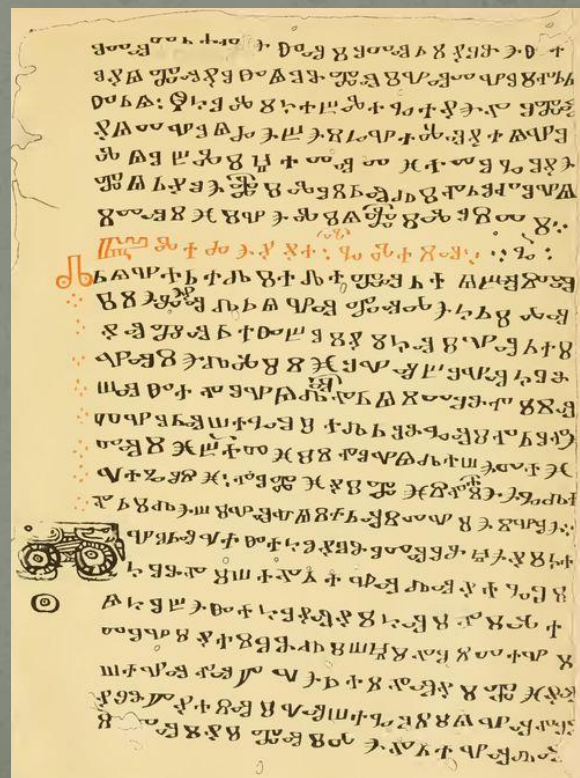
Ключев зборник

- Током 19. века корпус глагољских споменика попуњава се новим проналасцима, а идеја о хронолошком првенству глагољице и Ћирилу као њеном састављачу постепено се учвршћује.
- Најпотпунију аргументацију дао је П. Ј. Шафарик: глагољски споменици језички су архаичнији у односу на ћирилске; у ћирилским текстовима спорадично се појављују глагољска слова (никада обрнуто), у случају палимпсеста доњи слој текста писан је глагољицом, а горњи ћирилицом (обрнути распоред није забележен)...

Зографско јеванђеље

Прашки листићи

- Сачувани старословенски споменици потичу из истог периода (10–11. век) и писани су глагољицом и ћирилицом. Након опсежних истраживања у трајању од два века, данас је у палеославистици општеприхваћен став да је глагољица прво словенско писмо, чији је аутор Ћирило.
- Питање о њеним изворима и симболици, међутим, још увек је отворено.

- Према Јагић–Тејлоровој теорији, која је била веома утицајна на прелазу из 19. у 20. век, узор за глагољицу пронађен је у грчкој минускули.
- Основни недостатак ове идеје јесте чињеница да је минускула канцеларијско, световно, а глагољица сакрално писмо, установљено за потребе развоја словенског богослужења.

Происхождение начертаний глаголицы по И. Тейлору

ГЛАГОЛИЧЕСКОЕ			ГРЕЧЕСКОЕ
Буквы	Название.	Знаки старшие и младшие.	Курсивъ.
а	азъ	ⲁ Ⲃ ⲃ Ⲅ	ⲁ ⲁ ⲁ
б	бугъ	ⲅ Ⲇ ⲇ Ⲉ	ⲅ Ⲇ ⲇ
г	глаголи	ⲉ Ⲋ ⲋ Ⲍ	ⲉ ⲉ ⲉ
д	допрѣ	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ	ⲍ Ⲏ ⲏ
е	еста	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ	ⲑ ⲑ ⲑ
dz	дзѣло	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ	ⲕ
и	иже	ⲏ Ⲑ ⲑ	ⲏ ⲏ ⲏ
і	ижен	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ	ⲓ (и) ⲓ (и)
к	како	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ	ⲍ ⲍ ⲍ
л	людик	ⲑ Ⲓ ⲓ	ⲑ ⲑ ⲑ
м	мъисанте	ⲕ Ⲍ	ⲕ
п	наша	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ	ⲏ ⲏ ⲏ
о	онъ	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ	ⲓ ⲓ ⲓ
р	покон	ⲍ Ⲏ ⲏ	ⲍ ⲍ ⲍ
г	раци	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ	ⲑ ⲑ ⲑ ⲑ
с	слово	ⲕ Ⲍ ⲍ	ⲕ ⲕ ⲕ
т	терьдо	ⲏ Ⲑ ⲑ	ⲏ ⲏ ⲏ
ф	фратъ	ⲓ Ⲕ ⲕ	ⲓ
х	хъра	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ	ⲍ Ⲏ

Сопоставление глаголицы с греческим минускулом И. В. Ягича

	Греческія буквы въ минускульномъ письмѣ VIII—IX—X столѣтій	Глаголицинскія буквы въ минускульномъ письмѣ X—XI столѣтій	Курсивскія буквы минускульного письма X—XI столѣтій	Греческія буквы въ минускульномъ письмѣ IX—X столѣтій
а	ⲁ Ⲃ ⲃ Ⲅ	ⲅ Ⲇ ⲇ Ⲉ	ⲉ Ⲋ ⲋ Ⲍ	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ
б	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ
г	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ
д	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ
е	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ
dz	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ
и	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ
і	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ
к	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ
л	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ
м	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ
п	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ
о	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ
р	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ
г	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ
с	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ
т	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ
ф	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ	ⲍ Ⲏ ⲏ Ⲑ
х	ⲑ Ⲓ ⲓ Ⲕ	ⲕ Ⲍ ⲍ Ⲏ	ⲏ Ⲑ ⲑ Ⲓ	ⲓ Ⲕ ⲕ Ⲍ

- Г. Чернохвостов половином 20. века први указује на хришћанску симболику глагољских слова.
- Глагољица је оригинално писмо, чији су знаци сачињени од три основна хришћанска симбола – крста (Бог), троугла (Света Тројица) и круга (бесконачност).

1. Знаки на основе креста: †, Ш, Ѓ, Р, Р.

2. Знаки на основе треугольника: У, Љ, Љ, †, Θ, Υ, Ф, Р, Љ.

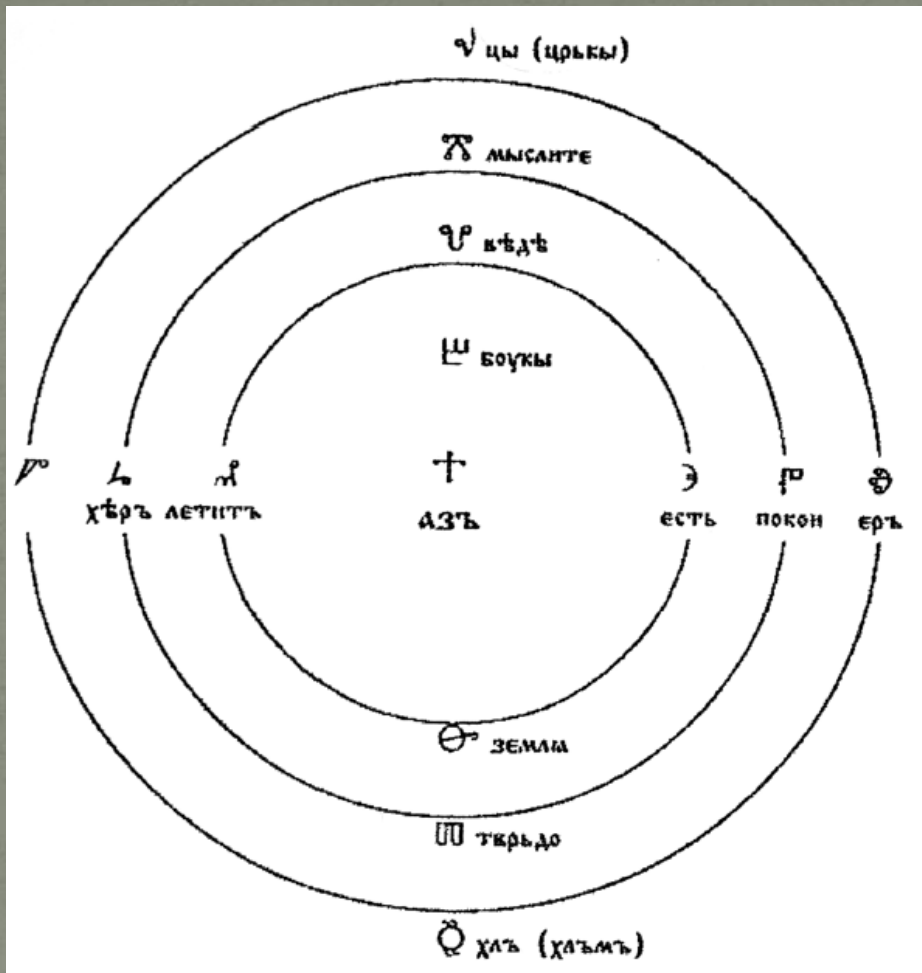
3. Комбинации из кругов: Х, А, Р, Д, Љ, Ш.

4. Трудно обьяснимые знаки: Э, Θ, Ш, Ф.

Для Ш все же признается древнееврейский прообраз.

- Љ. Б. Карпенко истиче да се приликом размишљања о глагољици мора узети у обзир читав контекст њеног настанка, а пре свега, Ћирилове компетенције и улога глагољице као сакралног писма.
- Хришћанска симболика глагољских слова проистиче из јединства њихове форме и назива, који имају директно упориште у библијском тексту, представљајући кључне библијске симболе.

- Тако, на пример, форма глагољског слова *јат* У симболизује Свету Тројицу.
- Са њоме је у складу и назив повезан са стсл. *јад* ‘јело’, који такође указује на Бога – *Јер тијело моје истинско је јело, а крв је моја истинско пиће* (Јован 6, 55).
- Имена глагољских слова ступају и у међусобне односе, образујући синтагме које упућују на кључна места у Библији – *аз буки веде, људије мислите...*

Модель глаголического вселенского круга

- С друге стране, у основи ћирилице несумњиво је грчка мајускула.
- Приписује се неком од ученика Ћирила и Методија, а место њеног настанка највероватније је Преслав.
- Сачињена је у периоду између Методијеве смрти и одласка ученика из Моравске (885) и настанка Самуиловог натписа (993).

Самуилов натпис

Супрасаљски зборник

✝ ВЪНМАШТЪЧАНСЪ
ННАНСТАГО АΟΥХА
ЗДСАМОНАБРАБЪБ*
ПОЛАГАХПАМАТЕ
ЪНМАТЕРННБРАТ
АІСРЪСТЪХЪСН
НМЕМАОУСЪПЪУ
ІСОЛАРАБЪБ*Н
ЪААВЪНАПНСА
АЪТООТЪСЪТВО
УЪ:ФАННЪАН

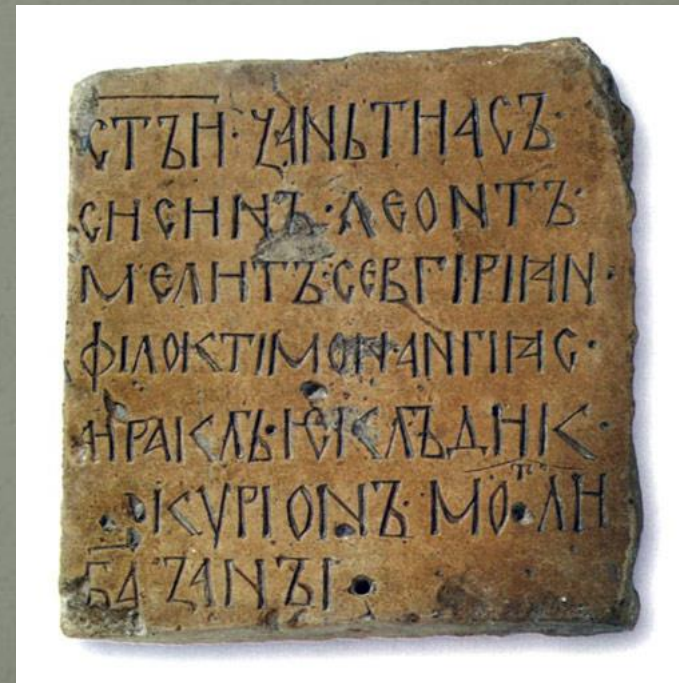

- Срби су у старословенско доба користили и глагољицу и ћирилицу, на шта указује језик *Маријиног јеванђеља* и *Темнићког натписа*.
- О употреби глагољице у најранијем периоду сведоче *Гршковићев* и *Михановићев апостол*, оба из 12. века, на српскословенском језику.
- „Победа” ћирилице резултат је везивања за ареал *Slavia orthodoxa* (византијска култура као стожер).

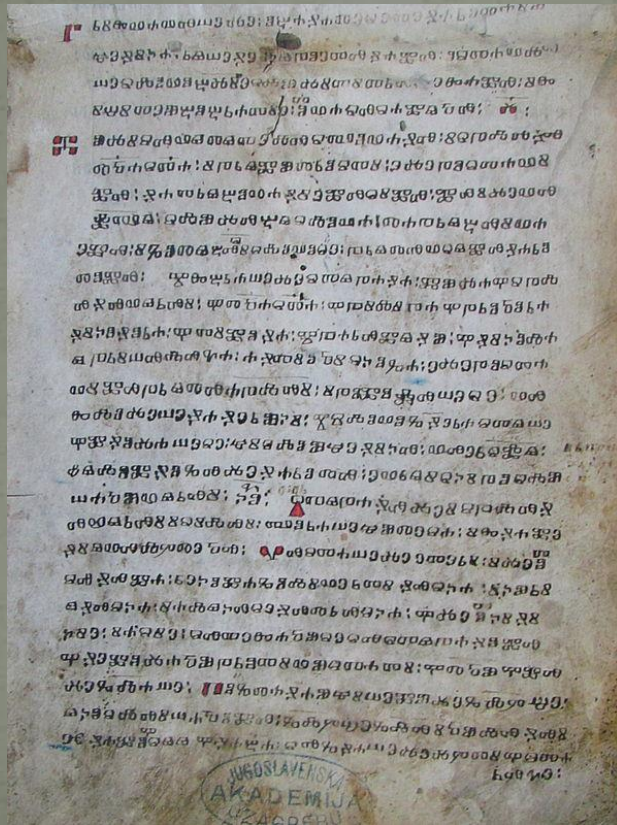
Маријино јеванђеље

Темнићки натпис

Гршковичев апостол

Михановичев апостол

Мирослављево јеванђеље

цина асары въ нимъ
 ста. и не динна жь ѿ нн
 ю не паде на земли. бе
 зъ оца ка шего. кам же
 и вл асн в сн гла жь и у те
 и не ю дуте. не в е в и те
 се. мно зъ хъ бо и тн ца
 сра жь и ш не сть вь
 в с р д е т е ш ѿ м а г л а р ѿ
 в к р ѿ ш ѿ слы ша в бо и
 в ж и л и ш н д а л а х ѿ я
 посла д ка ѿ о р у н ѿ сь в о
 н х ѿ р е л м ю т ы л и с е и
 г р е д ы н л и н и н о г о
 т а е м к ѿ к е щ и в ѿ с ѿ
 р е н м а ш ѿ д ѿ ш а в ѿ з в
 ѿ с т и т а н о а н у ѿ ж е с л ѿ
 ш а с т а н в н д е с т а с л ѿ
 и п р о з р а ю т е н х ѿ м и х о
 д е т е п р о г р а ж е н н о у ш
 а ю т с е и г л а р ѿ с л ѿ ш
 е т ь м о б т в и в с т а ю т ь

и и ш ѿ в ѿ о к ѿ с т в р ю т ь
 и б л ж е н б ѿ с т а и ж е н е с а
 б л а з н и т ь с о м н ѣ т ѿ м
 а ж е н с ѿ о д с ѿ с м а n a y e t ь
 i c t ѿ г л ѿ n a p e d o m ѿ o n ѿ a n ѿ
 y e c o в и д е т ь и з и d o c t e в ѿ
 п ю с т ы н ю т р ѿ с т в а и в ѿ
 т р о м ѿ k o л ѿ в л ю ш и с e н ѿ
 y e c o n z i d o c t e в и d e t ь y л o
 в и o a n ѿ v ѿ м e ж ѿ k i p ѿ z n
 o b л ѿ e n ѿ с e ж e m e i c ѿ g a
 n o c e t ь в ѿ d o m o x ѿ ц р ѿ ѿ
 с ю т ь n ѿ y e c o n z i d o c t e
 в i d e t ь p r o k a l e i n g l ѿ
 v a m ѿ и б o л e п p o ѿ s a c i k o
 e s t ѿ o n e m ж e п ѿ c a n o c e t ь
 c e a z ѿ п o c л ѿ a n i g l a c k o e r
 o п p e d a n ѿ e m ѿ t k o i n m ѿ
 и ж e r г o t ѿ b и t ѿ п ю т ь
 t k o i n p e d e t o e ѿ o ѿ a m ѿ
 г л ѿ o b a m ѿ n e b ѿ c t a k ѿ p o
 ж a c m ѿ ѿ ж e n a m ѿ n ѿ o л e

сз да не ет ше да ки
 нн и з р нн и ѿ лн он и
 ж е н р ш л д н о c p a t
 н х ѿ n d a ш e
 ѿ ѿ o a n ѿ a ѿ ѿ a o y t a a i c t
 ѿ ѿ k ѿ m d r i c k a k a
 n e i n a y m ѿ v a r a d a
 a l a n a ж n c k i n k x ѿ
 v e k a i o g o t ѿ n k ѿ ж a
 a x ѿ c p y t ѿ n ѿ e t ѿ ѿ o
 c ѿ k a a c t ѿ n ѿ c c л o k o e
 t ѿ n k ѿ c a n m ѿ ц и n k ѿ
 y l ѿ k ѿ m ѿ d ѿ x ѿ c c n
 c n e y t e n k ѿ z a n i t a
 c o m a k e a n e m t a ѿ t a
 t o e n a m ѿ n t e c z ѿ n e n
 ѿ z a r t ѿ n m e p ѿ n ѿ ш a
 k e n n o t ѿ v e n t a n a c a
 e ж m a t e k t o e n c t a ѿ e
 n z a n p r t ѿ n e m ѿ c t a e
 n ѿ t m a a t ѿ n z ѿ n a n ѿ z
 n e ѿ n n ѿ k r a g n e c c n
 ѿ o z a t ѿ n z ѿ e n z n e g o

и и к а к о ж е н e p r a d e g o
 и k ѿ o y ж a c ѿ n a k c x ѿ c ѿ
 t e z a x ѿ e d p o t z i c a d p o y
 y ѿ t a ѿ ѿ e y t e c t ѿ c л o k o
 c n e t ѿ k o v л a c t ѿ n ѿ n c i l o
 ѿ ж e n e y t e t m a d ѿ m ѿ n ѿ d e
 n e ѿ n o a ѿ ѿ ѿ o g l a i c ѿ
 ѿ ѿ k ѿ c t o e c c ѿ p ѿ n e z
 c o r ѿ t a n ѿ n c o p e t ѿ c
 n k ѿ n d a k a k o p e l i
 c t a c t i e ѿ a n ѿ n e z e r e n
 o ж e n t k ѿ ж e o ш a d a
 ш e ѿ n e n a a ѿ c a
 x ѿ m p a ж e k a a e z
 ѿ ж e k e d n ѿ n ѿ k o
 a k a n ѿ n ж e k e ж c m ѿ n o
 k e m i a n ѿ ѿ z e m a e ѿ c y
 n ѿ t ѿ m a л o n e c d ѿ o y t a
 ш e n c i k o p a k a t ѿ n a o d e
 t ѿ k o ж e n p r a t a ѿ e p e k c i
 m o n ѿ k ѿ d n k a ѿ л o x ѿ n
 n ѿ ѿ n k ѿ m e c ѿ n t e m p e ж e
 v a ш e k ѿ l o k ѿ n t k ѿ ѿ k e